

חיים בצל הסכנה

אנשי שירות בתי הסוהר מאוימים על ידי גורמים עברייניים עקב עבודתם, ולמרות שרמות האיום והסיכון משתנות הם זוכים לקבל את מירב הטיפול והגיבוי ■ חזית שקטה ומעוררת-כבוד בה עומדים בגבורה אנשי הסגל, גם כשהעבודה מגיעה אליהם הביתה, לפעמים בצורת רימון...

מאת: נעמה תלם

זה יכול היה להיגמר באסון. בראשית ינואר, בשעות הבוקר, יצא בנו של נ' לבית הספר. נ' הוא איש שב"ס, לוחם ביחידת 'נחשון', המתגורר יחד עם משפחתו בבית פרטי. הבן שלו, בן תשע וחצי בסך הכול, תלמיד כיתה ד'. כעבור דקה חזר הילד הביתה. בידו החזיק רימון. 'אבא', אמר ל-נ', 'תראה מה מצאתי בכניסה לבית. רימון!'

נ' הוא אחד מקבוצה של אנשי סגל, שמאוימים על ידי גורמים עברייניים עקב עבודתם בשירות בתי הסוהר. מדובר באנשי סגל המוגדרים 'מאוימים' בעקבות אירוע גלוי, כמו המקרה של נ', או כאלה שיש מידע מודיעיני לגבי היותם מאוימים. האיומים מגיעים בדרך כלל מגורמים פליליים, אבל ישנם גם כאלה שמקורם באסירים בטחוניים. רמות האיום והסיכון משתנות ממקרה למקרה, ובהתאם גם אופי הטיפול בהן. מדיניות הנציב, בכל מקרה, היא להעניק למאוימים ולבני משפחותיהם את מירב הטיפול והגיבוי. אנשי סגל שב"ס, שמתמודדים יום עם אוכלוסייה קשה, תובענית ומורכבת של אסירים ועצורים בין החומות, מוצאים עצמם לא אחת חשופים לפגיעות אישיות, גם כשהם מגיעים הביתה. מדובר בחזית לא פשוטה, במלחמה שקטה ומעוררת כבוד, שרק מעטים יודעים עליה.

לעובדה שאנשי שב"ס עושים עבודתם נאמנה ומגנים על ציבור האזרחים במדינת ישראל - יש, מסתבר, מחיר. "אני זוכר את השנייה הזאת, שראיתי את הבן שלי עם הרימון", שחזר נ'. "זה משהו שאי אפשר לשכוח. אתה הרי לא מוכן לזה, לא מחכה לזה. זה לא משהו שהחיים מכינים אותך אליו. הוצאתי לו את הרימון מהיד ואחר כך העליתי אותו לחדר, למעלה. אני לא חושב שאמרת לי משהו. הכול היה טכני, ענייני, מהיר. אחר כך עדכנתי את אשתי. 'שמו לנו רימון בכניסה לבית. העבודה שלי נכנסה אלינו הביתה, אבל אל תיבהלי'. שמתי את הרימון בחנייה של הרכב ואז ראיתי שגם ריססו לי על המכונית. כתבו 'על הטעות בפתח תקווה' - משהו שהתייחס לעבודה שעשיתי בפתח תקווה, שהעבריינים לא אהבו, וגם שלוש מילים: 'רצח בפעם הבאה'."

מה הרגשת?

"לא קל. לא בגללי, בגלל הילדים. פתאום

"אני זוכר את השנייה הזאת, שראיתי את הבן שלי עם הרימון זה משהו שאי אפשר לשכוח"

רואים את זה עליהם בלילה. הם סובלים מסייטס, מחוסר שינה. אף אחד לא יכול להבין את זה, עד שהוא לא עובר זאת על בשרו. לילדים שלי סידרתי הסעה צמודה לבית הספר ובחזרה. הבת הגדולה אומרת שכל רכב לא מוכר שעובר לידה, מכניס אותה ללחץ".

האיום הראשוני על ח' היה מילולי. במסגרת העבודה הוא נתקל בעבריינים, חברי משפחת פשע. נאמר לו: "טפלו בך". בהמשך נזרק לעבר ביתו רימון רסס. ביום זריקת הרימון התלוננה בתו בת העשר, שניסו לחטוף אותה בדרך לבית הספר. בהמשך גם ראו בנותיו רעול פנים מציץ לתוך הבית. כשבתו של ח' הביטה לעבר רעול הפנים, הוא כיוון לעברה אקרה. "כל המקרים היו כשהייתי בעבודה. זה עשה את הכול עוד יותר קשה", נזכר ח'. "אני זוכר את היום בו נזרק הרימון. אשתי צלצלה אלי אחרי חצות. הבנתי שמהו לא טוב קרה. 'זרקו רימון' אמרה לי, עניתי: 'אני מגיע'. הגעתי הביתה בארבע בבוקר, אחרי שהכול נגמר. זה היה נורא. כמו להגיע לבית של מישהו שמת. יותר גרוע. חוסר אונים כזה, והאשה והבת שלי מסתכלות עלי, יודעות שכל מה שקרה קשור לעבודה שלי. אמרתי להן 'שוב שזה התפוצץ מתחת למדרגות ולא קרה כלום'. היו מסביב הרבה אנשים שבאו לעזור ולתמוך, אבל אותי לא עניין כלום. רק המשפחה שלי. לקחתי את אשתי ונכנסתי פנימה. יש לי בן שישי, אחרי חמש בנות. כשזה קרה הוא היה בן שנה. נכנסתי לחדר שלו. ראיתי שהוא ישן. אמרתי לאשתי, בצחוק, 'תראי, אני משאיר גבר בבית, והוא ישן במקום לשמור עליכן'. עשיתי הכול כדי להוציא אותה מהמצב של ההלם, שתצחק".

וכשהילדות ראו את רעול הפנים?

"אז הרגשתי חוסר אונים טוטלי. הייתי במרכז והן היו בצפון, מרחק שעתיים וחצי נסיעה. כשהילדה ראתה את רעול הפנים במצלמת האבטחה, אשתי בדיוק הייתה במקלחת. הילדה צרחה ואשתי רצה אליה. מרוב פחד, היא אפילו לא היתה מסוגלת ללחוץ על לחצן המצוקה שהתקינו לנו. שבוע אחר כך היה חג הקורבן, אבל אנחנו לא יצאנו מהבית. התחושה היתה שרק בבית יש לנו ביטחון. עלה הרעיון שנעבור דירה. סוהר אחד שאני מכיר כבר עבר דירה, אחרי שאיימו עליו. אבל אנחנו דרוזים. המנטליות שלנו היא שלא עוזבים את הכפר, לא משנה מה".

המשפחה שלי הפכה חסרת אונים. ואין לך דבר יותר יקר מהמשפחה שלך. אתה יודע שאם חס וחלילה יקרה להם משהו, לא תסלח לעצמך לעולם. שום דבר לא שווה את זה. ילד קטן מחזיק רימון שאפילו לוחם בצבא לא מחזיק? זה גומר אותך. ילד בן תשע וחצי לא צריך להחזיק רימון, הוא לא אשם בכלום. הוא לא עשה רע לאף אחד. למה זה צריך לקרות לו? בגלל שאבא שלו עושה את העבודה שלו כמו שצריך??"

על פי ההגדרה היבשה, מאיום הוא כל איש סגל שעקב עבודתו, נחשף ל'איום'. בשנים האחרונות, בעקבות ההכרזה על מלחמה בארגוני הפשיעה והעובדה שבכירי הארגונים כלואים, עלה גם מספר אנשי הסגל המאוימים. ישנם אנשי סגל הסובלים, כאמור, מאיום גלוי: הרכבים שלהם נשרפו, נזרקו רימון או חזיו על ביתם, הגיעו אליהם מכתבי איום ועוד. במקרים אחרים, נודע על האיום דרך צינורות המודיעין. בכל מקרה בודקים מי המאיים, מהן היכולות שלו, מהי המסוגלות שלו ומהי מסוכנות האיום. "האיום נוצר כתוצאה מהחיכוך בין איש הסגל לעצור או לאסיר", אומר רב-כלאי ניסים אלקריף, קצין מאוימים. "מספיק שאסיר מבקש סיגריה וסוהר מסרב, או שהוא רוצה להעביר משהו ונענה בשלילה. האסיר לא מרוצה' וזה יכול לגרום איום. אנחנו מתייחסים ברצינות לכל איום, אבל לא מגדירים מיד כל איש סגל כ'מאוימים'. האם אנחנו מפקדים? לא. אין פחד. אנחנו, כולנו, לובשי מדים. אנחנו מאוימים מעצם העובדה שאנחנו עושים את העבודה שלנו, ולוקחים זאת בחשבון".

"טפלו בך..."

ח', למשל, מאיום כבר מראש השנה תשס"ח (2008), לסירוגין. הוא מילא תפקיד בטחוני באחד מבתי הכלא. עכשיו, בעקבות האיומים ומשום שמשפחתו התקשתה להתמודד עם העובדה שהוא נמצא רחוק מהבית (ח' שירת במרכז ומשפחתו מתגוררת באחד הישובים הדרוזיים בצפון הארץ), הוא עבר תפקיד. "הייתי ארבע שנים קצין אג"מ בבית סוהר ויכולתי להמשיך בזה", סיפר. "אבל בגלל האיומים, הייתי חייב לעזוב. אני יכול להגיד שאם היו מתעקשים שאשאר בתפקיד שלי, הייתי הולך הביתה. מוותר על קריירה בגלל חוסר האונים של המשפחה שלי. יש לי אישה וילדים מפוחדים.

בסביבה שלו, כשמבחינתנו הכל נגזר מהמודיעין".
ומה על הפרטיות של המאובטח?
"זאת נקודה בעייתית, אבל זה נכון לגבי כל
מי שמאובטח - מאיש שב"ס ועד ראש הממשלה.
אנחנו משתדלים שהמאובטחים יהיו אנשים
שיודעים לשמור על דיסקרטיות - זה חלק
מהמקצוע שלהם".

טיפול סוציאלי צמוד

ה'חליפה' שמתקינים למאוימים לא מסתיימת
בהיבט הבטחוני. בשב"ס מדברים על טיפול
כוללני במאויים ובמשפחתו, בהתאם למדיניות
הנציב. מרבית המאוימים, אגב, מדווחים שזו גם
הסיבה להישארותם בארגון, גם אחרי מה שחוו. הם
מדברים על תחושה של 'משפחתיות' ר'בית'. סג"ד
מירב אופנהיים, קצינת הרווחה של שב"ס, יושבת
בוועדת המאוימים, והיא גם מגיעה לבית המאויים
מיד אחרי אירוע האיום. מאוימים זוכים לטיפול
אישי, משפחתי וזוגי, לביקורי בית ולעתים אפילו
לחופשות הרחק ממקור האיום. כמו כן התקשר
שב"ס עם חברה מקצועית בעלת ניסיון, באמצעות
משרד הביטחון אבל במימון הארגון, שמפעילה
מערך עובדים סוציאליים בכל הארץ. "אני עורכת
אבחון ראשוני", מפרטת מירב, "בודקת מי הדמויות,
מהם מרכיבי המשפחה, גילאי הילדים, תפקיד
הסוהר, מקום העבודה של בן/בת הזוג, הלכי רוח
במשפחה לפני האירוע, היסטוריה משפחתית, אילו
כוחות עומדים לרשות המשפחה וכדומה. למשל,
טיפולנו באשה שהיתה שרויה במצב אישי קשה,
עוד לפני אירוע האיום. אבל האשה הזאת לא יודעת
עד היום שהיא תחת קטגוריה של 'מאוימת'. אני
בודקת אפשרויות טיפול בהתאם למצב המשפחה,
ומחליטה כיצד לטפל. היתה לנו, לדוגמה, אשת
סוהר שטופלה פסיכיאטרית. אני ידעתי שאם
היא תראה נציגים של 'נחשון' ומצלמות אבטחה
בביתה, תחול אצלה נסיגה בריאותית. לכן דאגנו
להתקין את המצלמות ללא ידיעתה. למשפחה של
מאויים דרוזי הצמדנו עובדת סוציאלית דרוזית,
כיוון שראינו שהם נפתחים אליה יותר. המטרה
היא לתת טיפול מסודר ככל האפשר, תוך התחשבות
בכל אחד מבני המשפחה".

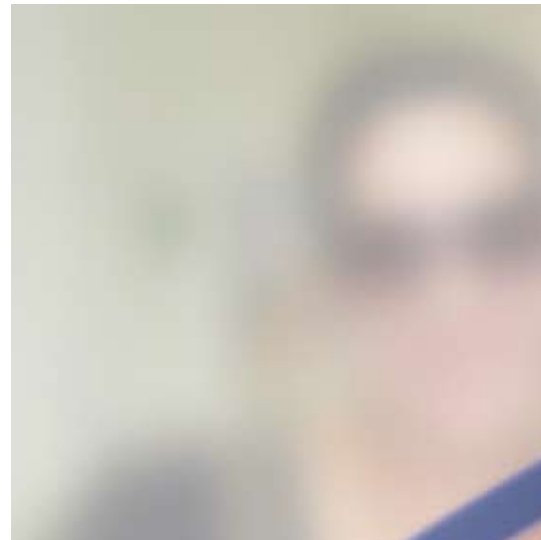
אנשי סגל רבים, מצינת סג"ד מירב אופנהיים,
אומרים בשלב ראשון ש'הכול בסדר', ושהם
לא צריכים טיפול'. היא, בכל זאת, מתעקשת.

תופרים חליפת-אבטחה

מיד אחרי אירוע גלוי של איום או שעולה
מידע על איום נעשית, כאמור, בדיקה ראשונית.
אם לא היה אירוע 'אמיתי', פועלים למיגור האיום
ולסיכולו. בין השאר, על ידי אזהרת המאויים ומתן
תדריך בטחוני מתאים למאויים להתנהגות מונעת.
נוסף לכך מועבר החומר אודות האיום הפוטנציאלי
למשטרת ישראל, לצורך הגשת תלונה. במקרים
שבהם מזוהות רמות גבוהות יותר של איום
ומסוכנות, או במקרים שבהם כבר היה אירוע,
מתכנסת באופן מיידי 'ועדת מאוימים'. בוועדה
הזו חברים, בין השאר, נציגים מתחום הביטחון,
המודיעין, המבצעים, הרווחה ונציגים מיחידות
'מצדה' ו'נחשון'. רב-כלאי אלקריף מרכז את כל
החומר הרלוונטי לדיון, ומציג אותו לפני הוועדה.
"אנחנו דנים ומחליטים אם יש או אין איום ומה
הרמה שלו", אומר אלקריף. "דרגות האיום נעות
בין אחת לשש, הרמה הכי גבוהה. בהתאם לרמת
האיום, נקבע גם 'סל האבטחה' - חליפת האבטחה
שניתנת לאיש הסגל המאויים".

כלאי שלומי רוזאל, קצין אבטחה מתקנים
ואישים, הצטרף לאחרונה לשירות בתי הסוהר
אחרי ששירת בארגון בטחוני מקביל ונחשב מומחה,
בין השאר, בנושא האבטחה. הוא זה שאמון על
'תפירת' חליפת האבטחה למאויים. במקרים בהם
רמת האיום מוגדרת 'שש', ניתן סל אבטחה מלא,
הכולל גופיית מגן, אבטחה צמודה (זקיף) כל שעות
היממה ואמצעי אבטחה בבית, כמו מצלמות, ג'י.
פי.אס לווייני לבני הבית ועוד. גם במקרים של
רמת מסוכנות נמוכה יותר, ניתן למאויים מענה.
"אני מאפיין את האיום, דואג לציוד מקצועי
ומערכות את הגופים המקצועיים הקשורים לנושא",
מסביר שלומי. "אני מטפל בכל הנושא של גידור,
מערכות אזהרה ואמצעים רבים אחרים. במקרים
שבהם מחליטים לשים זקיף, אבטחה צמודה בבית,
אני זה שמתדרך ומאמן את המאובטחים. אני גם
שומר על קשר עם המאויים עצמו. מניסיון אני יכול
לומר, שרוב המאוימים לא פוחדים על עצמם. רובם
דואגים למשפחה שלהם".

מה לגבי ילדי המאוימים, איך מאבטחים אותם?
"אנחנו לא מאבטחים ילדים בבתי ספר, אבל אני
יכול לומר שאנחנו 'יוצרים סיטואציה שלפעמים
זה מסתדר'. צריך לוכור שהאיום הוא על איש
הסגל. אין גבול לרמה של האנשים שאפשר לאבטח

"הילדה צרחה ואשתי רצה
אליה. מרוב פחד, היא אפילו
לא הייתה מסוגלת ללחוץ
על לחצן המצוקה"

לטענתה, מה שנראה בסדר בהתחלה, עתיד לשקוע ולתת את אותותיו. "לא תמיד בני הזוג של המאויים מבינים את המשמעות המשפחתית של האירוע", היא מסבירה. "אנחנו מנסים לתת להם כלים להתמודדות. מקשיבים, מסבירים מה המשמעות של עבודה במקום כמו שירות בתי הסוהר. לשמחתי, אנחנו שומעים מבני הזוג המון דברי תמיכה, למרות החרדות והפחדים. הם גיבורים."

מצד שני, זה רק איום. מה זה אומר? יעשו משהו, לא יעשו? רציתי מאד שהחיים יימשכו כרגיל, או בסופו של דבר שלחתי אותה לגן".
והחיים נמשכו כרגיל?
"לא. אי אפשר להמשיך כרגיל. גם מכיוון ששמו לנו אבטחה ומצלמות בכית ובעיקר בגלל שהייתה חרדה גדולה. אני קפצתי מכל רחש, כל רעש הכי קטן הקפיץ אותי. בלילות לא ישנתי. היו לי סיוטים

ל' הועברה לתפקיד אחר, בכלא אחר. לאט ובהדרגה הורדה האבטחה ממנה ומבני משפחתה, והוחלט גם להוציא אותה מרשימת המאויים. מאז חלפו שנתיים. בכל זאת, אומרת ל', הצלקות נשארו. "גם היום אני לא נכנסת לרכב שלי בלי לבדוק שלא הניחו לי משהו מתחת. זה לא משהו שנגמר ואפשר לשכוח ולעבור הלאה".
בכל זאת, בחרת להישאר בשב"ס..

מכתב איום בתיבת הדואר

מה עושה הזמן למאויים? הטרואומה, מסתבר, הרבה פעמים נשארת. ל' הייתה מאוימת תקופה ארוכה. היא הייתה אז אישה צעירה שרק חזרה מחופשת לידה, אם לתינוקת, בתפקיד טיפולי בשירות בתי הסוהר. בשלב ראשון, החלו לפגוע ברכב הפרטי שלה, שעה שחנה מתחת לבית. בכל פעם שברו משהו אחר: מראה, אנטנה, מגבים. פגיעות קטנות אבל שיטתיות. ל' לא חשדה שמדובר באיום. היום היא אומרת שהייתה נאיבית. רק כמה שבועות אחר כך, כשקיבלה מכתב הביתה, הבינה שמנסים לאיים עליה. בעלה מצא דף מקופל בתיבת הדואר, בו נכתב: 'תפסיקי לטפל בי, אחרת אפגע במשפחה שלך, בבת שלך ובבעלך ובהורים שלך'. "המכתב כלל שמות פרטיים של כל היקרים לי", נזכרת ל'. "היה ברור לי שמישהו עקב אחריי, גם בגלל הפגיעות ברכב וגם בגלל שהמכתב לא הגיע בדואר, אלא מישהו שם אותו בתיבה כמו ידיו. אני זוכרת שבעלי אמר לי 'העבודה שלך הגיעה אלינו הביתה'. אני הייתי בהלם, חשכו עיניי. יש הברל בין אסיר שזורק לך משפט מאיים באגף, כמו 'חכי, חכי, אני אראה לך', לבין מצב בו האיום נכנס הביתה. זה כבר לא משהו שנאמר מתוך כעס או לחץ. זאת פעולה קרה, מתוכננת, קשה לתפוס את זה."

מאותו רגע, משחזרת ל', החל סבב טלפונים מטורף של עדכונים ושיחות. כמו במקרה של מאויים אחרים, גם אל ל' מיהרו להגיע הביתה נציגי שב"ס, כל אחד בתחומו. במקביל נעשה ניסיון להגיע למקור האיום והוגשה תלונה במשטרה. "לא יכולתי לטפל בזה בכלל. הייתי עסוקה בעיקר בתינוקת שלי. היא הייתה בת שנה וחמישה חודשים והיה איום, בין השאר, על החיים שלה. הייתי בדילמה קשה - לשלוח אותה לגן, לא לשלוח? מי שמאיים עלי יגיע לגן, לא יגיע?

שנמשכו גם הרבה זמן אחר כך. כל סרטי האימה עלו לי בראש. לילדה שלי כמובן שלא אמרנו כלום, אבל היא בכל זאת קלטה. כל פעם שמישהו היה דופק בדלת, היא הייתה בורחת ומתחבאת."

"כן. עלו אצלי דילמות, לאן ממשיכים, מה עושים. היו לי גם שיחות עם בעלי, בעניין המחיר שאנחנו משלמים על העבודה שלי. בסופו של דבר החלטתי להישאר בארגון, מפני שאני מאד אוהבת את מה שאני עושה ומאד מאמינה בזה. מעבר לכך, אני חושבת שיש דרכים להתמודד עם אסירים מאיימים."

לנסוע או להישאר בבית

בסוף החודש הקרוב תצא ס', מפקדת אגף באחד מבתי הכלא בארץ, מרשימת המאויים. אל ס' הגיע האיום יממה לפני שהייתה צריכה לטוס לחוץ לארץ, לטיול. במשטרה התקבל מידע שרוצים 'להרים לה את הבית'. בתה הצעירה של ס', תלמידת תיכון, הייתה אמורה להישאר בארץ, ו-ס' נלחצה. "לא פחדתי, אבל הרגשתי לחוצה", שחזרה. "התלבטתי אם לנסוע או לא. הלב אמר לבטל. מצד שני, ההיגיון אמר שמדובר רק באיום. אם הם היו רוצים לפגוע, הם כבר היו עושים את זה."

בסופו של דבר, הרבה בזכות חליפת האבטחה ותחושת הביטחון שהעניקו לה, אומרת ס', החליטה לנסוע. אנשי חטיבת המאויים דאגו לעדכן אותה ולשוחח עמה בטלפון מדי יום, וגם עם בתה הצעירה, שנשארה בארץ. "לא עזבו את הבית שלי כשהייתי בחוץ לארץ", אמרה ס'. "התחושה הייתה שלא משאירים אותי לבד".

עכשיו, חודשים אחר, ס' כבר לא חוששת, אבל היא עדיין דרוכה. "אני יודעת שאני חשופה. אני עובדת בשב"ס עשרים שנה. עם הזמן, אנחנו שוכחים שאנחנו עובדים מול אסירים, אנשים שיכולים גם לעשות משהו רע. עד שזה לא מגיע לסף הדלת שלך, אתה פחות מתעסק בזה. ברגע שזה הגיע אלי הביתה, תם מבחינתי עידן התמימות. הבנתי שהעבודה שלי לא נגמרת בכלא. היא יכולה להגיע לכל מקום".

"בסופו של דבר
החלטתי להישאר
בארגון, מפני שאני
מאד אוהבת את מה
שאני עושה ומאד
מאמינה בזה. מעבר
לכך, אני חושבת שיש
דרכים להתמודד עם
אסירים מאיימים"